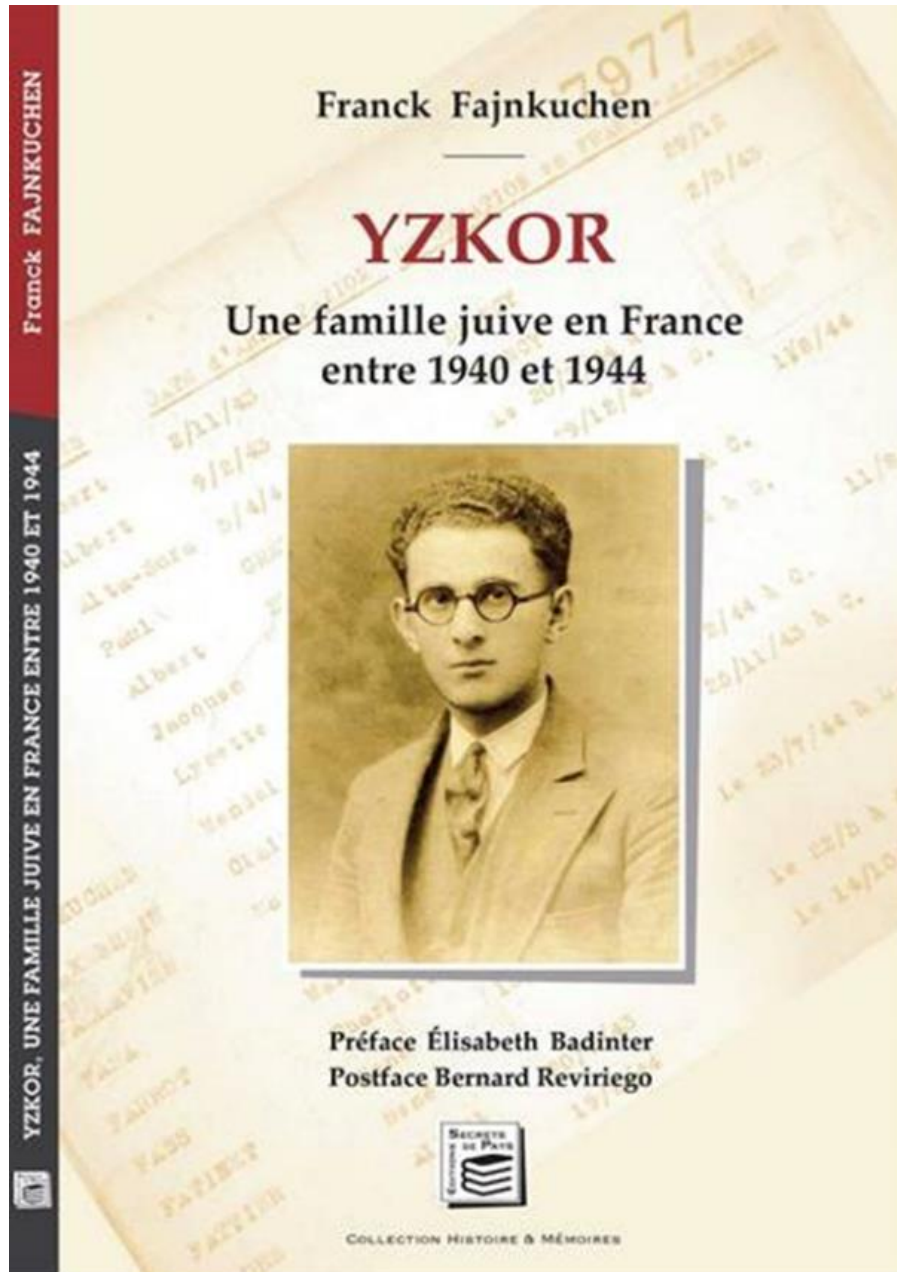

סיפורה ודרכה של משפחת פיינקוכן מקילצה

המקור: פרנק פיינקוכן מתוך:

” יזכור. משפחה יהודית בצרפת בין השנים 1940-1944. Editions Secrets de Pays. 2021.

פולין: משפחת פיינקוכן

מאנק מנדל פיינקוכן, סבי, נולד בשנת 1908 בפז'דבורז', בלב פולין, למשפחה של שמונה אחים ואחיות, שישה מהם היו בחיים בתחילת מלחמת העולם השנייה. מאנק הוא הילד הצעיר ביותר של יודקה וחנה פיינקוכן. ארנה אסתר טימברג, אשתו לעתיד של מאנק, נולדה ב-3 בינואר 1906, בקראקוב, דרום פולין, למשפחה של עשרה אחים ואחיות. היא בתם של אברהם וגיטלה טימברג.

קילצה היא מקום הולדתו העיקרי של הפיינקוכנים. בתחילת המאה ה-19 התיישבה בעיר זו בדרום פולין קהילה יהודית ושגשגה בה למרות פוגרומים רצופים. בין השנים 1895-1905 נולדו בקילצה ליודקה וחנה פיינקוכן חמישה ילדים, ארבע בנות: שרה, טובה, רוזה ורבקה והבן, יוסף הצעיר במשפחה. מאנק, נולד ב-24 באוגוסט 1908, לא בקילצה, אלא 75 קילומטרים משם, בפזדבורז'. מדוע הוריו של מאנק כבר לא היו בקילצה בקיץ 1908? האם הם ביקרו בפזדבורז' מסיבות דתיות? בעיר זו שוכן אחד מבתי הכנסת הבנויים מעץ המפורסמים בפולין, והיא ערש שושלת חסידית. בשנת 1931, האוכלוסייה היהודית של קילצה ייצגה יותר משליש מכלל אוכלוסיית העיר¹.

קראקוב היא מקום הולדתם של בני הזוג טימברג, משפחתה של סבתי. בני הזוג טימברג חיו בקראקוב זמן רב. אילן היוחסין שלהם מעיד על כך. הם בני הדור השלושה עשר של הרמ"א, הרב משה איסרליש, הרב המפורסם ביותר בעיר. לפני מלחמת העולם השנייה הייתה קראקוב אחד המרכזים הפעילים ביותר של היהדות במזרח אירופה, במיוחד בקז'ימייז', הוא הרובע היהודי שלה.

סוזן פיינקוכן, אחייניתו של מאנק פיינקוכן, מספרת לנו על חייו של יודקה, אביו של מאנק בפולין:

” יודקה הוא השם על פי המסמכים הרשמיים שלו, אבל כולם קראו לו יידל. יידל היה אדוק אבל לא חסידי, כלומר התפלל כל בוקר עם תפילין וטלית, שמר שבת, אכל כשר. היה לו זקן, אבל לא היה שום דבר מיוחד בבגדי הרחוב שלו, לא מעיל שחור או כובע שחור עם שוליים גדולים. כאשר הוא נולד, נפטרה אמו. כתוצאה מכך, הוא גדל אצל סבו וסבתו. אלה היו בעלי אחוזה שעליה דיבר לעתים קרובות. יידל הפך לתלמיד בישיבה, בית ספר דתי.

גם לבני הזוג רוזנברג, הורים לחנה, אשתו לעתיד של יידל, היו נכסים. באותה תקופה היה זה כבוד גדול שיש לו חתן שבא מישיבה. הוריה של הילדה נאלצו לסייע לזוג הצעיר כלכלית במהלך שנת הנישואים הראשונה.

בגיל 16, נבחר יידל, לחתנה של משפחת רוזנברג, הוא בא לראות את חנה שמאז ואילך נחשבה לארוסתו. שנתיים לאחר מכן, הוא התחתן איתה. הבחור מהישיבה למד רק להתפלל. הכל היה תלוי באשתו אם תצליח לפרנס את המשפחה... ואת הילדים. היו להם שמונה. ארבע בנות וארבעה בנים.”

שניים מארבעת בני פיינקוכן נפטרו בפולין; האחד, כנר, מדלקת קרום המוח, והשני, נפל בחזית במהלך מלחמת העולם הראשונה. העדויות המשפחתיות על חייו הפיינקוכנים בפולין הן מעטות, ומוגבלות למספר חשבונות ותמונות נדירות.

---

1. « V. Kielce » dans *Revue d'Histoire de la Shoah*, 2014/1 (N° 200), p. 235-266.

מוריס גרבר, אחיינו של מאנק פיינקוכן, עזב את פולין בגיל 9-10 והוא אמר:

"יש לי מעט מאוד זיכרונות מפולין. כשהלכתי לבית הספר, בחורף אחד כשהיה שלג, אחותי סוזן באה לקחת אותי במזחלת... זה היה בית ספר יהודי. למדנו מקצועות דתיים ומדי פעם פולנית. בבית דיברנו רק יידיש, אבל המשפחה דיברה פולנית טוב מאוד... אני, מדברת פולנית פחות טוב מהאחים והאחיות שלי."

הגירת בני המשפחה מפולין לצרפת ולבלגיה התפרסו לאורך זמן. הראשונה התרחשה בתחילת שנות העשרים והאחרון בסביבות 1935-1936. שרה פיינקוכן וטובה פיינקוכן, הבנות הבכורות במשפחה, היו האחרונות לעזוב את פולין: שרה ב-1935, עם שניים מארבעת ילדיה, וטובה כמה חודשים לאחר מכן.

הרגעים האחרונים של משפחת פיינקוכן בפולין מונצחים בתמונה שצולמה בקילצה בחודש נובמבר 1935. בתמונה רואים את טובה פיינקוכן, ארבעת ילדיה ושניים מאחייניה. בגב התמונה, טקסט שנכתב בכתב ידה של טובה, המנציח את הרגעים האחרונים של החיים בפולין, היא רצתה כבר להיות רגועה, היא "דואגת לאחיינים שלה יוסף וגניה". איש לא יכול היה לדמיין אז שכעבור שבע שנים, חיילים גרמנים ילוו ארבעה מהם למחנות המוות של מיידנק ואושוויץ, שמהם לא ישובו.

קילצה 1935, בשורה האחורית: טובה פיינקוכן, ג'וזף גרבר, גניה גרבר וחברה. הבנות: זיסלה ודורה פיינקוכן הבנים: אנרי וברנרד פיינקוכן.

בזה אחר זה מחליטים בני משפחת פיינקוכן השונים לעזוב את פולין. הם בורחים מהאנטישמיות ומאומללות מדינת מולדתם ומקוויים, כמו רבים אחרים, לעתיד כלכלי נוח יותר על אדמת צרפת. מאנק פיינקוכן עזב את פולין ב-1929 והגיע לעיר לנס בצפון צרפת בגיל עשרים ואחת. הוא הצטרף לאחיו הבכור, ג'וזף, שהיה הראשון מבני פיינקוכן שהיגר לצרפת בתחילת שנות ה-20.

יוסף פיינקוכן נולד בקיילצה בשנת 1897. סוזן פיינקוכן, בתו של יוסף, מספרת לנו עוד על מסעו של אביה:

" מגיל 8 אבי, יוסף, עבד במפעל שבו הדביק מוצרי נייר. מאוחר יותר הבחין אבי באדם שהגיע לבית הכנסת, לבוש היטב. משנודע לו שאדם זה הוא חייט במקצועו, ביקש מאביו יודקה-יידל רשות ללמוד מלאכה זו. בקשה זו עוררה זעם של יידל, כי עבור זה שהגיע משייבה, המקצוע הזה היה ממש לא ראוי".

סוזן ממשיכה את סיפורה בכך שהיא מפרטת את נסיבות היציאה מפולין:

"לאחר תום מלחמת העולם הראשונה 1914 – 1918, המשפחה פתחה מעין בית קפה-מסעדה. בסביבות שנת 1919 נסע אבי יוסף לגרמניה שם שהה שלוש שנים. הוא עבד אצל האמריקאים, עסק במסחר וכמובן שלח כסף להוריו. ואז, ב-1922, ערכו של מטבע המרק הגרמני קרס. כל חיסכון שאבי הצליח לעשות התאדה. אז הוא ביקש מאמי להצטרף אליו לברלין. הם התחתנו ועזבו את גרמניה כדי להשתקע בעיירה קטנה על גבול גרמניה, שם אבי עבד במפעל. אחר כך הם נסעו לעיירה סְדֶן בצפון מזרח צרפת, שם נולדתי. משם הם נסעו לליל ולאחר מכן לעיירה דוֹאָה מזרחית לקאֶלה, שם בסביבות 1929 החורים שלי כבר הקימו עסק קטן להלבשה".

לאחר מכן המשפחה נבנית מחדש:

"זה היה בערך בזמן הזה שסבא שלך מאנק בא להצטרף אלינו. הוא כבר השיג רשות ללמוד את מקצוע החייטות. אז הוא נשאר לעבוד איתנו לזמן מה. האחות, רוז, שאבי הביא כשהיה בצרפת, גרה גם היא בדוֹאָה וכבר הייתה נשואה".

רוז עזבה את מעבר קאֶלה באמצע שנות ה-20 כדי לעבור לשְרֶלְוֶאָה, בלגיה.

"עכשיו זה היה עניין של להביא מפולין את ההורים ואחות נוספת, רבקה, שעדיין גרה איתם, שם. רבקה הגיעה לצרפת בסוף שנות ה-20. אבל ב דוֹאָה הקהילה היהודית לא הייתה גדולה מספיק כדי לספק את האורתודוקסיה של אביהם יידל. אז היינו צריכים לעבור ללאנס, ולהתחיל הכל מחדש. המשפחה שכרה בית גדול וכולנו גרנו יחד".

כך התיישבה המשפחה בשדה הפחם, שם הצטרפה לאוכלוסייה גדולה של כורים פולנים קתולים.

ארנה אסתר טימברג ומאנק מנדל פיינקוכן נישאו ב-31 במאי 1933 בעיירה אֶלָה דֵי לְאֹאָט.

"הם גרים בלאנס לאחר נישואיהם. הוריו של מאנק באו לבקר אותם לעתים קרובות למדי. ואז הזוג הצעיר הלך לגור באביון, בפרברי לאנס, שם פתחו חנות. הנה, זה היה סיפור אחר. אני מאמין שמאז ואילך לא היו עוד הרבה ביקורים. גרנו בליווין. לא היו הרבה מפגשים משפחתיים בין המשפחה שלנו למשפחות של לאנס. בסביבות 1937, אבי נסע לעתים קרובות למדי בערב לאביון כדי לאסוף את סבא שלך, מאנק, ויחד הם נסעו ללאנס לשחק ביליארד. ואז אבא שלי ליווה את סבא שלך לאביון".

ב-11 באוקטובר 1933 (פחות מחמישה חודשים לאחר החתונה), ארנה ומאנק הביאו לעולם את אלברט אברהם פיינקוכן. ב-27 בנובמבר 1933 נפטר אלברט, כנראה מסיבוכים של ברית מילה. הוא בן חודש וחצי.

חמש שנים מאוחר יותר, ב-20 בדצמבר 1938, נולד סברין פיינקוכן באביון. מאנק נוקט בצעדים מול הממשל כדי שבנו סברין יקבל אזרחות צרפתית.

בתם הבכורה של הפיינקוכנים, שרה, נולדה בשנת 1895. נישאה למישל-אברהם גרבר בפולין. מישל-אברהם הגיע לצרפת ב-1934, בתחילה ללא אשתו וילדיו. הוא הצטרף לבני משפחתה של אשתו בלאנס. מוריס גרבר, הצעיר מבין ארבעת ילדיהם של מישל-אברהם גרבר ושרה פיינקוכן מפרט:

"בלאנס היה קל יותר לאבי, שדיבר צרפתית באופן גרוע, לעשות עסקים עם פולנים. אבי, בלאנס, קיבל הזמנות ליצור חליפות בהזמנה אישית".

שנה לאחר מכן, מישל גרבר הביא את אשתו שרה, בתו סוזן ובנו מוריס מקיילצה ללאנס וחצה את גרמניה ובלגיה. הוא עצר לכמה ימים בשך־לְרוֹאָה, שם מתגוררת כעת רוז פיינקוכן, אחת מארבע האחיות פיינקוכן, שכמה חודשים קודם לכן עזבה את מעבר קאלה לבלגיה. מוריס מפרט:

"הגענו לצרפת ב-1935". יוסף וגניה, הבכור של שרה פיינקוכן ומישל גרבר, נשארו בפולין כי היו מעל גיל 17 ולא יכלו להופיע באותו דרכון של אימם.

מוריס ממשיך:

"שנה לאחר מכן, אחותי גניה, שהיא הבכורה, ואחי יוסף, שהוא השני, הגיעו ללאנס; עם נסיעה מפולין ברכבת, ברכב, וברגל".

ההשתלבות במקום עוברת דרך בית הספר לילדים.

מוריס גרבר מספר:

"זמן מה לאחר הגעתי ללאנס התחלתי ללמוד בגיל 10... במכונה הייתי המבוגר בכיתתי, שאר התלמידים היו בני 5 עד 7. אני מוצא את עצמי בבית הספר קרנו בלאנס, אחותי בבית הספר ז'אן דארק".

ב-1936 הצטרפה לשאר המשפחה בלאנס, טובה, אחרונת בני ובנות משפחת פיינקוכן שנותרו בקיילצה שבפולין. בתה השנייה, זיסלה, הצטרפה אז לספסלי בית הספר ז'אן דארק, שם התחנכה עד מאי 1940. חודשים ספורים לאחר הגעתה לצרפת עברה טובה לאנטוורפן, בלגיה, עם ברנרד, ואחד מבניו.

ערב המלחמה חיו עשרים ושלושה פיינקוכנים וקרובי משפחה באזור לאנס ושישה בבלגיה.

היציאה

במאי 1940 פלשו כוחות גרמנים לצפון צרפת. בני המשפחה הולכים בדרך יציאת מצרים ומתמקמים בין 1940 ל-1944 בדורדון.

באביב 1944, רמת האלימות בדורדון הפכה לבלתי נסבלת, היהודים ניצודו, נורו במקום או גורשו. מאנק פיינקוכן ואשתו אסתר מחליטים לברוח מדורדון כדי למצוא מקלט עם בנם, סברין בליון, שם מתגורר יוסף, אחיו הגדול של מאנק, מאז 1941. ביולי 1944, מאנק נעצר בביתו בליון, נכלא בפורט מונטלוק לפני שגורש ללא חזרה לאושוויץ.

מאנק היה בן 35.

גב' גרבר ושלושת ילדיה – בקילצה 1925

משפחת גרבר בתחילת שנות ה 20 (של המאה העשרים) בקילצה

תמונה משפחתית בקילצה משנת 1935